

**REC.: AŁŁA BRZOZOWSKA, *BISKUP PŁOCKI*
*ERAZM CIOŁEK (1474-1522)***

Wydawnictwo Universitas, Kraków 2017, ss. 434

Recenzowana praca dr Ałły Brzozowskiej jest owocem oraz uzupełnieniem powstałej i obronionej rozprawy doktorskiej w Instytucie Studiów Klasycznych, Śródziemnomorskich i Orientalnych Uniwersytetu Wrocławskiego w 2014 roku. Autorka w dotychczasowym dorobku naukowym szczególne miejsce poświęciła postaci biskupa płockiego Erazma Ciołka (1474-1522), zwłaszcza jego spuściźnie epistolarnej, jak i mowom¹. Wynika to zaiste z kręgu zainteresowań badawczych Autorki, które obejmują m.in. łacińską poezję polityczną i epistolografię, a także piśmiennictwo europejskie z przełomu XV i XVI stulecia.

Recenzowana książka została podzielona na dwie części. We wprowadzeniu Autorka podkreśliła znamienne rolę biskupa płockiego Erazma Ciołka na ówczesną sytuację XVI wiecznej Polski i Litwy. Zarówno w odniesieniu do sfery politycznej, jak i kulturowej, gdyż biskup Ciołek był miłośnikiem sztuki, jej mecenasem oraz dobrym gospodarzem powierzonej mu diecezji płockiej. Następnie Autorka wyraziła konieczność pogłębienia badań nad biografią biskupa Erazma Ciołka, gdyż powstałe prace na przełomie XIX i XX stulecia prezentują życie, działalność i twórczość biskupa w sposób można rzec niewyczerpujący. Często z pominięciem twórczości oratorskiej. Autorka także podkreśliła trudność w całkowitym ujęciu żywota biskupa Erazma Ciołka,

¹ A. Brzozowska, *Humanistyczna ideologia władzy w mowach politycznych i dekoracji malarskiej Pontyfikatu biskupa płockiego Erazma Ciołka (Ms. Czart. 1212 IV)*, „Rozprawy Muzeum Narodowego w Krakowie. Seria Nowa” 2012, t. 5, s. 27-56; T a ż, *Wizerunek Polski i Litwy w mowach politycznych biskupa płockiego Erazma Ciołka (1474-1522)*, „Studia Classica et Neolatina” 2014, t. 12, s. 81-96; T a ż, *Edycja pierwszej mowy Erazma Ciołka (1474-1522) wygłoszonej w Rzymie wobec papieża Aleksandra VI*, „Terminus” 2016, t. 18, z. 1 (38), s. 67-104.

gdyż utrudnia to fakt dość skąpo zachowanych źródeł, które ponadto na przestrzeni stuleci zostały rozproszone. Autorka jasno określiła cele badawcze. Pierwszą część poświęciła biografii biskupa Erazma Ciołka. Dokonała rekonesansu dotychczasowych ustaleń i opinii badaczy, wśród których należy wymienić: Henryka Folwarskiego, Konstantyna Hoszowskiego, Stanisława Lukasa, Ludwika Łętowskiego i hrabiego Józefa Maksymiliana Ossolińskiego². Na początku Autorka poruszyła zagadnienie pochodzenia bohatera książki, wokół którego na przestrzeni lat narosły różnorakie interpretacje. Autorka na podstawie szerokiej kwerendy źródłowej zanegowała pogląd o szlacheckim pochodzeniu biskupa. Wskazała, że sam wywód Ciołka wygłoszony przed królem Aleksandrem Jagiellończykiem w 1502 r. o swym jakoby szlacheckim urodzeniu wybrzmiewał nieco naciąganie. Zgodziła się z kolei na przyjęcie daty narodzin biskupa plockiego na rok 1474, ale przypisała mu pochodzenie z zamożnej rodziny plebejskiej.

Autorka w szczególności skupiła się na działalności politycznej biskupa, uznając go za wybitnego dyplomatę. Odtworzyła przebieg misji dyplomatycznych, zarówno tych przed uzyskaniem sakry biskupiej, jak i po objęciu diecezji plockiej. Przywołać należy tutaj trzy legacje rzymskie z lat: 1501-1502, 1504-1505, 1518, jak udział Erazma Ciołka w obradach sejmu w Augsburgu. Autorka zanegowała opinię Stanisława Lukasa i Ossolińskiego jakoby biskup Ciołek był człowiekiem kierującym się przede wszystkim swoimi ambicjami i interesem.

W kolejnym rozdziale Autorka zebrała faktografię tyżącą się pontyfikatu biskupa Erazma Ciołka. Jak na spory zasób wykorzystanych źródeł i literatury pomocniczej, podrozdział poświęcony zagadnieniu zarządzania diecezją plocką jest stosunkowo skąpy, gdyż ujęty został w ośmiu stronach. Erazm Ciołek otrzymał sakrę biskupią w 1504 r. Autorka skupiła się głównie na podkreśleniu roli biskupa w sferze poczynąń organizacyjno-administracyjnej diecezji. Należy tu wymienić nabywanie gruntów przez kurię biskupią m.in. pod budowę domów wikariuszów katedry plockiej, zmniejszenie zasięgu dekanatów poprzez ich podział

² Por. J. M. Ossoliński, *Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej*, t. 1, Kraków 1819; L. Łętowski, *Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich*, t. 2, Kraków 1852; K. Hoszowski, *Rozbiór krytyczny biografów Erazma Ciołka biskupa plockiego i wysłannika do dworów panujących*, Kraków 1875; S. Lukas, *Erazm Ciołek biskup plocki*, Warszawa 1878; H. Folwarski, *Erazm Ciołek biskup i dyplomata*, Warszawa 1935.

(zapewne chodziło biskupowi o usprawnienie działań tych struktur), budowanie nowych świątyń i kaplic, organizowanie regularnych synodów. Ponadto biskup Ciołek troszczył się o rozwój duchowy swych diecezjan, co wyraz znalazło w ustanowieniu nowych świąt. W diecezji płockiej za pontyfikatu Ciołka 3 czerwca każdego roku liturgicznego wspomniano św. Erazma, jednego z czternastu świętych współzycieli. 14 listopada z kolei czczono św. Jana Jalmużnika. Biskup Ciołek dążył też do ujednoczenia liturgii w swej diecezji.

Biskup Erazm Ciołek był także propagatorem sztuki. Autorka na wstępie podrozdziału zaznacza, że działalność biskupa na płaszczyźnie kulturowej wymaga szerszego omówienia, a jej zaprezentowany wywód ma stanowić niejako zachętę do podjęcia tego zagadnienia³. Na dworze biskupim gościli wybitni intelektualiści z Europy zachodniej, z którymi biskup Ciołek miał styczność i możliwość nawiązywania kontaktów podczas swoich misji dyplomatycznych. Druga część recenzowanej książki poświęcona została mowom i listom biskupa płockiego. Autorka przedstawiła krótki rys sztuki wymowy zarówno w ujęciu koncepcji teoretycznych, jak i w praktyce w odniesieniu do XV i XVI wiecznej Europy. Następnie Autorka dokonała wnikliwej i krytycznej analizy źródłowej mówi i listów biskupa. Warto podkreślić, że zaprezentowała w swych badaniach siedem dotychczas nieznanych listów Erazma Ciołka. Trudno dostrzec jakichś większych czy rażących mankamentów w wydanej pracy. Jej walory wzbogaca szata graficzna, jak i umieszczone na końcu kolorowe ilustracje pięciu rękopisów Pontyfikatu Erazma Ciołka ze zbiorów Muzeum Książąt Czartoryskich w Krakowie. Kolejne dwie prezentują korespondencję biskupa z 1503 r. Jej adresatem był biskup warmiński Łukasz Watzenrode.

Reasumując powyżej recenzowana publikacja niewątpliwie przyczynia się do lepszego poznania życia biskupa płockiego Erazma Ciołka, a tym bardziej dostarcza ciekawy obraz jego spuścizny literackiej.

³ Dotychczas niewielu badaczy podejmowało tematykę działalności biskupa Erazma Ciołka w sferze kulturalnej. Na uwagę zasługuje praca Kazimierza Hartleba. Por. K. Hartleb, *Działalność kulturowa biskupa – dyplomaty Erazma Ciołka*, Lwów 1929, s. 153.

Bibliografia

- Brzozowska A., *Humanistyczna ideologia władzy w mowach politycznych i dekoracji malarskiej Pontyfikatu biskupa płockiego Erazma Ciołka (Ms. Czart. 1212 IV)*, „Rozprawy Muzeum Narodowego w Krakowie. Seria nowa” 2012, t. 5, s. 27-56.
- Taż, *Wizerunek Polski i Litwy w mowach politycznych biskupa płockiego Erazma Ciołka (1474-1522)*, „Studia Classica et Neolatina”, 2014, t. 12, s. 81-96.
- Taż, *Edycja pierwszej mowy Erazma Ciołka (1474-1522) wygłoszonej w Rzymie wobec papieża Aleksandra VI*, „Terminus” 2016, t. 18, z. 1 (38), s. 67-104.
- Folwarski H., *Erazm Ciołek biskup i dyplomata*, Warszawa 1935.
- Hartleb K., *Działalność kulturowa biskupa-dyplomaty Erazma Ciołka*, Lwów 1929.
- Hoszowski K., *Rozbiór krytyczny biografów Erazma Ciołka biskupa płockiego i wysłannika do dworów panujących*, Kraków 1875.
- Lukas S., *Erazm Ciołek biskup płocki*, Warszawa 1878.
- Łętowski L., *Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich*, t. 2, Kraków 1852.
- Ossoliński M. J., *Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej*, t. 1, Kraków 1819.
-